

ФОРМА ЗАПОВІТУ: НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Луценко М.В., студент ННІЗН НАВС

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, начальник кафедри цивільного права і процесу НАВС *Заїка Ю.О.*

У ст. 1217 Цивільного кодексу України передбачено два види спадкування: за заповітом або за законом. Цивільне законодавство України, як і законодавство багатьох європейських держав, приділяє особливу увагу спадкуванню за заповітом. Однією з умов дійсності заповіту є його форма. Форма заповіту передбачена законом і носить імперативний характер. У ст. 1247 ЦК «Загальні вимоги до оформлення заповіту» передбачено, що заповіт складається у письмовій формі і має бути посвідчений нотаріусом або іншими посадовими особами, визначеними у статтях 1251-1252 ЦК. Порядок укладання і посвідчення заповітів детально регламентує Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України від 12 лютого 2012 р.

Складання заповіту в письмовій формі дає можливість заповідачу серйозно обдумати свої наміри, уникнути покvapливості, поспіху, прийняття необдуманих поспішних рішень [1, С. 378]. Питання щодо правового регулювання форми заповіту досліджували у своїх працях низка вітчизняних вчених (Ю.О. Заїка, С.Я. Фурса, Є.О. Рябокoнь, Л.В.Шевчук та ін.), проте проблематика спадкування за заповітом та форми заповіту на сьогодні не є вичерпаною. В законодавстві окремих європейських країн передбачено дещо спрощену форму заповіту.

Так, наприклад, за наявності виняткових обставин, Німецьке цивільне уложення визнає дійсним просту письмову форму заповіту чи усну заяву спадкодавця в присутності трьох свідків, щодо розпорядження свого майна, якщо заповідач перебуває у місцевості, з якою внаслідок надзвичайних обставин перервано зв'язок або на німецькому судні в дальньому плаванні. Спрощена форма допускається, якщо існує небезпека того, що заповідач помре раніше моменту нотаріального вчинення заповіту; його може посвідчити бургомістр за місцем знаходження заповідача в присутності двох свідків. Також до таких обставин належить епідемія. Якщо протягом трьох місяців з моменту складання заповіту в спрощеній формі спадкодавець залишається живим, то такий заповіт втрачає силу [2, С. 513 -514]. Ст. 11 англійського закону 1837 р. також допускає складання заповіту моряком, який перебуває у плаванні в цьому випадку заповіт може бути вчинено також в усній формі та в присутності свідків або письмові заповіти без підписання чи посвідчення їх свідками Вчинення привілейованих заповітів передбачено й Цивільним законом Латвії 1937 р. у разі , якщо заповідач через надзвичайні обставини не має можливості скласти письмовий приватний чи публічний заповіт. У такому разі спадкодавець висловлює свою останню волю усно. Вона виголошується у присутності свідків. Якщо надзвичайні обставини припиняють свою дію і у спадкодавця є можливість скласти письмовий заповіт, тоді усний заповіт втрачає силу протягом трьох місяців після припинення зазначених обставин.

Можна згадати і положення цивільного законодавства Польщі (ст. 952 Цивільного кодексу), яке також передбачає можливість усної форми заповіту як однієї із спеціальних. Згідно законодавства усний заповіт може бути складений лише в разі небезпеки швидкої смерті спадкодавця, або у випадку неможливості дотримання звичайної форми заповіту або є дуже ускладненим, то спадкодавець може висловити усно свою останню волю в одночасній присутності щонайменш трьох свідків. Зміст усного заповіту може бути підтверджений в такий спосіб, що один зі свідків або третя особа напише волевиявлення спадкодавця протягом одного року з моменту складення такого заповіту із зазначенням місця і дати волевиявлення, а також дати і місця написання заповіту, а текст заповіту повинен бути підписаний спадкодавцем і двома свідками або всіма свідками. Якщо зміст усного заповіту не буде підтверджено таким способом, то протягом шести місяців з дня відкриття спадщини його можна підтвердити через складення відповідних свідчень в суді.

Зазначимо, що в США існує інститут пробації, який немає аналогів у європейському праві, тобто, посвідчення спеціальним судом із спадкових справ дійсності заповіту [3, С. 160].

Отже, в Україні допустимою є лише письмова форма заповіту і в жодному разі не допускається складання заповіту в усній формі. Більше

того, законодавець надав заповіту як односторонньому правочину, набагато більший ступінь правового захисту, передбачивши обов'язковість його посвідчення нотаріусом або іншими посадовими, службовими особами. Але якщо детальніше розглядати заповіт як правочин, то можна дійти до певної колізії, адже згідно ч. 2 ст. 219 ЦК України йде мова, що суд може визнати такий правочин дійсним, якщо буде встановлено, що він відповідав справжній волі особи, яка його вчинила, а нотаріальному посвідченню правочину перешкоджала обставина, яка не залежала від її волі. Виходячи з цього можна зробити висновок, що законодавство не забороняє усну форму заповіту, але й не зазначає її в законодавстві.

Порівняльно-правовий аналіз спадкового законодавства зарубіжних країн, дозволяє зробити висновок про необхідність вдосконалення національного законодавства шляхом запозичення окремих позитивних правових конструкцій в сфері спадкових правовідносин. З метою розширення заповідалної свободи і захисту спадкових прав вважаю доцільним в ст.1247 ЦК України «Загальні вимоги до оформлення заповіту» передбачити можливість складання заповіту за надзвичайних обставин в усній формі в присутності свідків.

Список використаних джерел

1. Цивільне право України. Загальна частина : Підручн. / За ред. І. А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. - К.: Алерта 2014. - 510 с. - С.378
2. Основные институты гражданского права зарубежных стран. Сравнительно-правовое исследование / Под ред. В.В. Залесского. - М. НОРМА, 2000. - 648 с. - С. 513514
3. Валах В.В. Наследственные отношения в Украине, Российской Федерации, Франции, Германии и США: сравнительно-правовое исследование. Монография. - Х.: Бурун-Книга, 2012. - 320 с. - С.160